

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ВПЛИВИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Є. А. Булана, І. Г. Паніна

Анотація. У науковій статті проводиться дослідження інформаційних впливів Російської Федерації на інформаційне поле Європейського Союзу та аналіз заходів Європейського Союзу, спрямованих на протидію втручання третіх сторін в його інформаційне поле. Методологічною основою дослідження є системний та структурно-функціональний підходи. Європейський Союз демонструє ефективну діяльність в інформаційному полі та посилює протидію негативним стороннім впливам.

Ключові слова: інформаційна безпека, Європейський Союз, Російська Федерація, дезінформація, пропаганда.

Починаючи з другої половини ХХ століття інформація стала стратегічно важливим ресурсом для будь-якої держави та міжнародної організації. Стрімкий розвиток інформаційного суспільства впродовж останніх років привернув особливу увагу політиків та дослідників до проблеми забезпечення інформаційної безпеки та протистояння зовнішнім інформаційним впливам. Гарантування інформаційної безпеки є життєво необхідним для захисту усіх сфер діяльності держави та інших акторів міжнародних відносин. Зважаючи на високий рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та ступінь залученості їх у ключові галузі держав-членів для Європейського Союзу ця проблема набула особливої актуальності.

Проблема забезпечення інформаційної безпеки Європейського Союзу комплексно не досліджувалася. Здебільшого дослідники приділяють увагу теоретичним аспектам і питанню формування системи забезпечення інформаційної безпеки у світовому та регіональному масштабі (роботи Е. Брандмана, Р. Весселя, М. Лібікі) [1; 2; 3]. Вивчення окремих аспектів інформаційної безпеки ЄС та перспективних напрямків у цій сфері присвячені роботи вітчизняних дослідників М. Горбатюк [4], М. Гуцалюк [5], О. Калюжний [6], В. Ліпкан [7], В. Цимбалюк [8] та інші науковці.

Мета дослідження – виявити основні форми російських впливів в інформаційному просторі Європейського Союзу та проаналізувати діяльність Європейського Союзу щодо протистояння цим впливам.

Окінавська хартія інформаційного суспільства 2000 р. стала документом, у якому світова спільнота визнає міжнародну інформаційну безпеку необхідною умовою існування людства, закликаючи до розробки спільної стратегії побудови інформаційного суспільства [9], і цей факт зараз не викликає сумнівів. Відносно поняття «інформаційна безпека», проте, існує чимало підходів і не вироблено загальноприйнятої дефініції. Дослідник Я. Артаманова, говорячи про інформаційну безпеку, має на увазі стан захищеності основних сфер життєдіяльності від шкідливих інформаційних впливів [1, С. 32]. Такий погляд є доречним і цілком прийнятним, тому що в ХХІ ст. саме інформація перетворюється не лише на ресурс, а й на зброю.

Одним з акторів міжнародних відносин, який робить помітні успіхи в реалізації стратегії інформаційної безпеки виступає Європейський Союз. Він досить ґрунтовно підійшов до реагування на виклики у сфері інформаційної безпеки, розробивши законодавчу базу та інституційну основу діяльності. Можна виділити такі основні напрямки діяльності Європейського Союзу у сфері інформаційної безпеки:

- Безпека використання мережі Інтернет;
- Захист персональних даних;
- Мережева безпека, зокрема запобігання атакам на інформаційні безпеки та боротьба з кіберзлочинністю;
- Врегулювання електронної торгівлі;
- Безпека радіозв'язку та телекомунікацій [10].

Усі ці напрями успішно реалізуються. Примітно, що, починаючи з кінця 2013 року діяльність ЄС у сфері інформаційної безпеки спрямована на протидію російським інформаційним впливам.

Головною метою російської пропаганди з кінця 2013 року був не тільки пострадянський простір як традиційна зона впливу, а і Європейський Союз. Його було звинувачено в «організації державного перевороту в Україні» після провалу підписання Угоди про Асоціацію. У своїй риториці пропагандисти використовували тези про міграційну кризу, Брекзїт, боргову кризу в Греції, заплановане Трансатлантичне торговельне та інвестиційне партнерство з метою зображення ЄС як слабого гравця на міжнародній арені, неспроможного захистити власних громадян від загроз і занадто ліберального у культурних і гуманітарних питаннях [11].

Наступною темою критики є потенційне перетворення ЄС на федеративну супердержаву (Сполучені Штати Європи – авт.). Пропагандистські ресурси залякують читачів гучними заголовками диктат Брюсселю, знищення національних держав і перетворення Євросоюзу на тоталітарну державу. Деякі ресурси «викривають» теорію змови, згідно з якою ЄС є розробкою ЦРУ та нацистів кінця 40-х років ХХ ст., а Трансатлантичне торговельне та інвестиційне партнерство та санкції проти Росії є виконанням вказівок Білого дому [12; 13].

Пропонуємо виділити такі наймасштабніші вектори інформаційної агресії Росії:

1. *Міграційна політика ЄС*. Російські пропагандисти використали міграційну кризу для зображення ЄС як слабого гравця, що не спроможний захистити власних громадян та не турбується про їх інтереси [14; 15]. Це вплинуло на суспільне сприйняття загрози, зменшило підтримку ЄС та політичних партій, що знаходяться при владі, збільшило підтримку крайніх правих та націоналістичних груп. Також це відволікло увагу європейських держав від України, зменшило тиск на Росію та навіть дозволило Росії позиціонувати себе як потенційного партнера в боротьбі з тероризмом. Прокремлівські ЗМІ жонглюють такими провокаційними тезами: «У Європі будують концентраційні табори для біженців», «Лихоманку Західного Нілу в Чехію та Німеччину принесли саме мігранти», «Влада Німеччини закриває очі та залишає безкарними злочини, скоєні біженцями» [14; 15; 16].

Щодо останнього, то найвідомішою фейковою новиною стала, так звана, «Справа Лізи». У січні 2016 року в російський ЗМІ («Перший канал», РБК) почали з'являтися репортажі про викрадення та зґвалтування біженцями 13-річної дівчинки Лізи з російської сім'ї у Берліні [17]. Справа набула широкого резонансу в російських і німецьких ЗМІ і призвела до дипломатичних непорозумінь між Німеччиною і Росією [18]. Проведене розслідування незабаром встановило відсутність як викрадення, так і зґвалтування. Експерти європейської зовнішньополітичної служби назвали інтенсивне висвітлення справи Лізи в Росії частиною загальної російської пропагандистської кампанії. «Справа Лізи» спричинила численні мітинги та протести населення та активізувала діяльність анти-міграційних та націоналістичних організацій у ФРН [19].

2. *«Зерна сумнівів»*. Метою інформаційної війни Росії проти ЄС та України є змусити населення розчаруватись у європейських цінностях та інститутах, пов'язати їх з негативними емоціями. Це принесло свої плоди. За результатами опитувань GLOBSEC у Чехії, Угорщині та Словаччині, більшість опитаних вважають, що їхні країни повинні дотримуватись балансу між геополітичними полюсами (55%, 46%, 46% - відповідно) [19; 20]. Така статистика є вкрай небезпечною для ЄС, адже великі групи населення можуть бути легко переконані в підтримці східного вектору.

В умовах такого цілеспрямованого і послідовного наступу на свідомість громадян країн-членів, Європейський Союз був змушений активізувати свої дії в інформаційному полі та посилити оборону від негативних сторонніх впливів.

У вересні 2015 року розпочала роботу оперативна робоча група зі стратегічних комунікацій ЄС – East StratCom Task Force, в рамках якої, з метою підвищення

поінформованості громадськості та розуміння російських дезінформаційних операцій, засновано проект EUvsDisinfo [21]. У 2016 році центром European Values було створено проект Kremlin Watch, з метою щоденного моніторингу та аналізу дезінформаційних історій та їх спростування [11]. Саме ці ресурси регулярно викривають дезінформаційні новини та оприлюднюють їх спростування, у тому числі спростування наведених вище прикладів.

23 листопада 2016 року Європарламент перейшов до рішучих дій та ухвалив резолюцію «Стратегічні комунікації ЄС як протидія пропаганді третіх сторін», в якій було визначено офіційну позицію Брюсселю стосовно інформаційної війни з боку РФ та стратегію боротьби проти неї.

Офіційна позиція Брюсселю полягає в тому, що Європейський Союз визнає фінансування Росією опозиційних партій у країнах-членах, використання пропаганди як частини гібридної війни проти України та ЄС та використання факторів двосторонніх міждержавних відносин для роз'єднання членів спільноти.

Стратегія боротьби передбачає об'єднання країн-членів задля спільної боротьби з пропагандою та дезінформацією з боку третіх сторін, залучення ресурсів таких підрозділів ЄС як East StratCom Task Force, Східне партнерство зі спостереження за свободою ЗМІ, Європейський інструмент в галузі демократії та прав людини, Європейська політика сусідства та інші, сприяння підвищенню рівня медіа-грамотності населення та якості освіти працівників ЗМІ [22]. Вагомість згаданої резолюції важко переоцінити, адже ЄС відкрито вказує на джерело пропаганди – РФ, а не використовує нейтральні терміни.

У вересні 2017 року розпочав роботу Європейський центр протидії гібридним загрозам, а вже через рік було прийнято Кодекс практики Європейського Союзу щодо протидії дезінформації. Задля захисту виборців Європейського Союзу від дезінформаційних повідомлень перед виборами до Європарламенту в 2019 році було запущено систему швидкого сповіщення про дезінформацію Rapid Alert System [23].

Безперечно, сучасний світ знаходиться у певній залежності від функціонування інформаційної інфраструктури, яка все частіше використовується для здійснення протиправної діяльності, що загрожує не лише окремим державам, а регіональній та міжнародній безпеці в цілому. Проблеми, пов'язані з інформаційною сферою, стають в один ряд з іншими глобальними загрозами і потребують спільних зусиль усіх країн світу. Європейський Союз продемонстрував високу ефективність діяльності у цій сфері: зближення законодавства, консультативний механізм, обмін інформацією й досвідом, діяльність спеціально створених структур свідчать про певні успіхи в напрямку гарантування інформаційної безпеки.

Такі послідовні дії відображають бажання та готовність держав-членів об'єднатись у боротьбі проти кремлівської пропагандистської машини та подати руку допомоги державам, що найбільше потерпають від таких нападів, зокрема й Україні. Україну не оминула проблема труднощів у забезпечення інформаційної безпеки та протистояння втручанням Російської Федерації в український інфопростір. Саме тому, вважаємо доцільним об'єднати зусилля заради спільної боротьби проти кремлівської пропаганди, налагодити співпрацю між вітчизняними та європейськими профільними аналітичними центрами, такими як European Council on Foreign Relations та Friends of Europe, та поглиблювати інтеграційні процеси.

Анотація. В данной научной статье проводится исследование информационных воздействий Российской Федерации на информационное поле Европейского Союза и анализ мер Европейского Союза, направленных на противодействие вмешательству третьих сторон в его информационное поле. Методологической основой исследования является системный и структурно-функциональный подходы. Европейский Союз демонстрирует эффективную деятельность в информационном поле и усиливает противодействие от негативных внешних влияний.

Ключевые слова: информационная безопасность, Европейский Союз, Российская Федерация, дезинформация, пропаганда.

Abstract. This scientific article studies the informational impact of the Russian Federation on the informational field of the European Union and analyzes the measures of the European Union aimed at counteracting third-party interference in its informational field. The methodological basis of the study is a systemic and structural-functional approaches. EU demonstrates an effective activity in the information area and strengthen measures on mitigating the foreign impacts.

Key words: information security, European Union, Russian Federation, misinformation, propaganda.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Брандман Э. М. Глобализация и информационная безопасность общества. *Философия и общество*. 2006. № 1. С. 31–41.
2. Wessel R. A. Cybersecurity in the European Union: Resilience through Regulation? *Routledge Handbook of EU Security Law and Policy*/ E. Conde, Z. Yaneva, M. Scopelliti (eds.). Routledge. – 2019. – PP. 283-300 URL : http://www.dodccrp.org/files/Wessel_What_Is.pdf (last accessed: 19.03.2020).
3. Libicki M. What is information warfare? – Washington DC: NDU Press, 1995. URL: http://www.dodccrp.org/files/Libicki_What_Is.pdf (last accessed: 10.03.2020).
4. Горбатюк О. М. Сучасний стан та проблеми інформаційної безпеки України на рубежі століть. *Вісник Київського університету імені Т. Шевченка*. 1999. Вип. 14: Міжнародні відносини. – С. 46-48.
5. Гуцалюк М. Інформаційна безпека України: нові загрози. *Бизнес и безопасность*. 2003. № 5. С. 2–3.
6. Калюжний Р. А., Цимбалюк В. С. Координація діяльності органів влади у боротьбі з організованою кіберзлочинністю. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією*. 2002. № 6. С. 105–111.
7. Ліпкан В. А., Максименко Ю. С., Желіховський В. М. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції : [навч. посібник]. Київ: КНТ, 2006. 280 с.
8. Цимбалюк В. С. Окремі питання щодо визначення категорії «інформаційна безпека» у нормативно-правовому аспекті. *Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні*. 2004. № 8. С. 30–33.
9. Okinawa Charter on Global Information Society. 21-23.07.2000. URL : <https://www.mofa.go.jp/policy/economy/summit/2000/documents/charter.html> (last accessed: 19.03.2020).
10. ENISA – Securing Europe’s Information Society. URL: https://www.enisa.europa.eu/front-page_ (last accessed: 19.03.2020).
11. Kremlin Watch. URL: <https://www.kremlinwatch.eu/> (last accessed: 09.03.2020).
12. Европейский союз – проект США по укреплению собственной гегемонии. URL : https://rusvesna.su/recent_opinions/1463138953 (дата обращения: 11.03.2020).
13. ТТИП: фальшивая свобода приближается к неприкрытому рабству. URL : <https://bitnovosti.com/2018/08/31/ttip-falshivaya-svoboda-priblizhaetsya-k-neprikrytomu-rabstvu/> (дата обращения: 12.03.2020).
14. «Где вы, госпожа Меркель? Вооружите Кельн». URL: <https://www.kp.ru/daily/26477/3347850/> (дата обращения: 22.03.2020).
15. Германия: Беженцы, добро пожаловать в ... концлагеря. URL: <https://rua.gr/news/20255-germaniya-dobro-pozhalovat-v-lagerya.html> (дата обращения: 22.03.2020).
16. Смертельный вирус в Германию несут комары и мигранты URL : <https://aussiedlerbote.de/2018/08/smertelnyj-virus-v-germaniju-nesut-komary-i-migranty/> (дата обращения: 11.03.2020).
17. Австрия временно приостанавливает действие Шенгенского соглашения из-за случаев насилия в Германии. URL: https://www.itv.ru/news/2016-01-16/3330-avstriya_vremenno_priostanavlivaet_deystvie_shengenskogo_soglasheniya_iz_za_sluchaev_nasiliya_v_germanii (дата обращения: 22.03.2020).
18. Дело Лизы: Лавров напомнил главе МИД Германии, что права человека - вне границ. URL : <https://www.vesti.ru/doc.html?id=2713517&tid=109443> (дата обращения: 12.03.2020).
19. «Дело Лизы»: Германия как объект российской. URL : <https://www.nato.int/docu/review/ru/articles/2016/07/25/delo-lizy-germaniya-kak-ob-ekt-rossijskoj-dezinformatsii/index.html> (дата обращения: 12.03.2020).
20. GLOBSEC Trends 2019: Central & Eastern Europe 30 years after the fall of the Iron Curtain. URL : http://aspeninstitute.ro/wp-content/uploads/2019/07/Central-Eastern-Europe-30-years-after-the-fall-of-the-Iron-Curtain_GLOBSEC-Trends-2019.pdf (last accessed: 19.03.2020).
21. EUvsDisinfo. URL : <https://euvsdisinfo.eu/> (last accessed: 17.03.2020).
22. EU strategic communication to counteract anti-EU propaganda by third parties. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52016IP0441> (last accessed: 19.03.2020).
23. Rapid Alert System. URL: https://ec.europa.eu/consumers/consumers_safety/safety_products/rapex/alerts/?event=SafeProductsOnline&lng=en (last accessed: 17.03.2020).